

Post publicat en Facebook el 26 d'abril de 2020

LA BARRERA PROFILÀCTICA DE L'ATENCIÓ PRIMÀRIA. El diccionari enciclopèdic de medicina defineix la profilaxi com el conjunt de mitjans que preserven, els individus o la societat, de les malalties. Es cert que la difusió dels antibiòtics i dels programes vacunals aconseguiren en les dècades centrals del segle XX una reducció molt significativa de les malalties infeccioses, en particular als països més desenvolupats. Però no es menys cert, que abans d'aquelles dècades ja s'havia produït una disminució molt important de la morbimortalitat de naturalesa infecciosa. En un moment com aquest, potser oportú preguntar quins mitjans ho feren possible i si aquesta mirada cap el passat pot donar-nos algunes claus per combatre la COVID-19. Va ser durant el període d'entreguerres, i en concret a partir del final de la Primera Guerra Mundial i la pandèmia de grip de 1918, quan des de l'àmbit de la medicina social es va posar el focus en els factors determinants de les condicions de salut de la població i, en el cas concret de les malalties infeccioses, en la importància que calia atribuir a la coneguda com a 'barrera profilàctica'. Per que eixa es una de les qüestions que tenim ara damunt la taula, la d'intentar millorar les nostres condicions de salut i dotar-nos de mitjans que ens preserven, en la mesura de lo possible, d'infeccions com la del coronavirus i les seues conseqüències. El degoteig de notícies que ens parlen dels recursos que van a dedicar-se a cercar una vacuna o poder disposar d'un tractament es continu i està bé que s'avance en aquesta direcció. Però, al mateix temps, caldria preguntar-se si no tenim més recorregut en matèries com la de l'educació i la promoció de la salut o en la prevenció de patologies cròniques i degeneratives, que com s'està demostrant en l'actual pandèmia, representen un factor de risc en el cas de resultar infectats. En la primera meitat del segle XX, en els avanços del control de les malalties infeccioses que es produïren en contextos com el nostre, tingueren un gran protagonisme les mesures de profilaxi social. A través de les campanyes sanitàries es va actuar sobre els factors determinants. Va ser el cas de l'eliminació dels vectors que les transmetien, de la correcció dels contextos d'insalubritat i manca d'higiene que facilitaven la seua difusió o de la disminució d'aquells estats de "pobresa fisiològica" que, com passava amb la fam i la desnutrició, incrementaven la vulnerabilitat davant la infecció. En tota aquesta lluita resultaren decisives tant la progressiva institucionalització de la medicina preventiva com els avanços que es produïren en matèria d'educació i divulgació higiènica i sanitària. Al nostres sistemes de salut aquesta barrera profilàctica es responsabilitat de l'atenció primària i dels serveis de salut pública. D'ací la importància de preguntar-nos si estan en condicions de fer-ho. La tasca profilàctica o preventiva de l'atenció primària ha estat molt limitada, tant pel pes que ha adquirit la vessant assistencial com per la manca de recursos i l'absència de voluntat i d'unes polítiques de salut afavoridores de l'autèntica dimensió de salut comunitària que tindria que adquirir el primer nivell del sistema, sense oblidar el reforç de l'assistència domiciliària. Resulta especialment cridador l'escàs desenvolupament de la infermeria comunitària, quan l'experiència històrica ens mostra el paper tan decisiu que va jugar la infermeria de salut pública –també conegudes com a visitadores sanitàries-- en la transició sanitària i epidemiològica que visqueren les societats occidentals al llarg del segle XX. Com també la tardança en incorporar dietistes-nutricionistes als sistemes de salut. Es tracta d'un col·lectiu professional clau en la prevenció de molts dels problemes de salut associats a patologies cròniques que tenen en la malnutrició, el sobrepès i l'obesitat una de les principals causes. Els reptes ja els tenim, el que cal es aprofitar l'oportunitat que tenim ara de resoldre'ls.

© Josep Bernabeu-Mestre. Catedràtic d'Història de la Ciència. Director acadèmic de la Càtedra Carmencita d'Estudis del Sabor Gastronòmic i del Centre de Gastronomia del Mediterrani UA-Dénia. Universitat d'Alacant